

Yeni Sigara Paternalizmi*

W. Kip Viscusi**

Sigara içme, insanların aldığı en geniş kapsamlı tek risktir ve taşıdığı bu önem yüzünden çok çeşitli düzenlemelerin ve yasal faaliyetlerin hedefi olmuştur. Tütün ürünleri üzerine gerçekleştirilen tartışmalar dört asırlık bir geçmişe sahiptir, ancak büyük ölçüde son yarım asırdır tütün ürünlerine karşı geniş çaplı devlet politikaları geliştirilmiştir.

Tüketici tercihinin standart ekonomik çerçevesi içinde, sigara içmeyi önleme yolundaki geniş kapsamlı hükümet çabalarının sigara içmeyi caydırması için pek fazla etmen yok gibi görünmektedir. Sigara içmenin riskleri çoğunlukla bu ürünleri tercih eden tüketiciler tarafından üstlenilir. Sigara içmenin başkalarına zarar vermesi kapsamında, dışsallıklar çoğu zaman sigara içilmeyen alanlar tahsis etme gibi politika uygulamalarıyla çözülmeye çalışılabilir.

Son on yıl boyunca, sigara iki yönden, devamlı artan bir saldırıya maruz kalmıştır. İlki, sigara içme kararlarının altında yatan mantığın şüpheli olduğu ve bu sebeple sigara içen kişilerin kendilerinden korunması gerektiği yönündeki iddialardır. İkincisi ise, hükümet kuruluşlarının/yetkililerin sigara dumanına maruz kalmanın başkalarına ciddi sağlık riski yüklediğini ileri sürmelerini müteakip sigara dumanına maruz kalmayla ilgili siyasa endişelerinin tırmanmasıdır.

* "The New Cigarette Paternalism", *Regulation*, Winter 2002.

** Harvard Hukuk Fakültesi'nde hukuk ve iktisat profesörüdür. Pek çok konuda araştırma yapan ve yazan Viscusi *Smoke-Filled Rooms: A Postmortem on the Tobacco Deal* adlı yeni bir kitap yayınlamıştır.

Pek çok sigara karşıtı, sigara içmenin tamamen yasaklamasını ister. Yasak taraftarı duruşlar sigara ve içki içmeyi günah/kötü olarak gören dinî inanışlardan ortaya çıkabilir. Diğer kaygılar ise paternalizm düşüncesinden doğar. Demografik dağılım bakımından sigara içme davranışı, büyük oranda, devlet politikasını şekillendiren beyaz yakalı profesyonellerden çok, örneğin, eğitim seviyesi düşük kişiler, fabrika çalışanları (işçiler) arasında daha yaygındır. Politika yapımcılarının kendileri sigara içmeme eğiliminde oldukları için, genellikle, her türlü sigara içme kararını yanlış bir karar olarak değerlendirirler. Buna göre, sigara içen kişilerin seçimlerinin, politika yapımcılarının ortaya koyacakları tercihlerden farklı olması gerçeğinin mutlaka mantıkdışı bir sebebi vardır.

İnsanlar Sigara İçmenin Risklerini Biliyorlar Mı?

Birleşik Devletler Sağlık, Eğitim ve Refah Departmanları tarafından hazırlanan 1964 yılı raporuna kadar sigara içmenin riskleri bilinmiyordu. Raporunda, Birleşik Devletler hükümeti sigara içmenin akciğer kanseri riskini önemli ölçüde artırdığı yönünde bir konsensüsü duyurdu. Basın rapora çok büyük bir yer ayırdı ve 1966 yılından başlayarak Birleşik Devletler Kongresi sigara paketlerinin üzerinde sigaranın sağlığa zararlı olduğunu belirten bir uyarı taşımasını zorunlu kıldı. Bir tüketim ürünü için zorunlu bir uyarı konulması bir dönüm noktasıdır, zira daha önce uyarılar, esas itibarıyla, yakın, ölümcül nitelikteki tehlikelere yol açan ürünlerle sınırlıydı. Şu anda mevcudiyetini normal kabul ettiğimiz yaygın uyarılar bulunmuyordu. Onun yerine, sigara, imalatçı tarafından plânlanan şekilde kullanılsa bile tehlikeli olan, yüksek riskli bir madde olarak değerlendiriliyordu.

Sigara içenleri, sigara içmenin tehlikeleri hakkında bilgilendirme yolundaki politika çabaları 1966 uyarılarıyla sona ermedi. Sigara paketleri üzerine konan uyarılar iki kez değişikliğe uğradı. ABD Umumi Sağlık Servisi'ndeki baş hekim ve diğer halk sağlığı görevlileri son kırk yıldır sigara içmenin risklerini halka anlatmaya devam etmektedir.

Sigara içmenin risklerinin halkın büyük oranda dikkatini çekmesinden sonra insanların sigara içmenin tehlikeleri hakkındaki mesajı almamış olmaları çok şaşırtıcı olurdu. Gerçekten, 1960'ların ortalarında bile Amerikan Tıp Derneği (American Medical Association)'nin başkan yardımcısı Dr. Francis L. Blasingame, yeni uyarılara çok az ihtiyaç olduğu yönündeki Federal Ticaret Komisyonu (Federal Trade Commission)'na verilen yazılı bir ifadeyi inceledi. Buna göre: "Sigara konusunda, uyarıcı etiketlemenin/tanımlamanın halkın çıkarına başarıyla hizmet etmesi beklenemez.

Piyasa

Fazla miktarda sigara içmenin sağlığa verdiği zararlar on yıldan fazla bir süredir çok iyi bir şekilde halka anlatıldı ve bu zararlar herkes tarafından bilinir hâle geldi. Etiketleme/tanımlama sigara içen bir genci bile zaten farkında olmadığı herhangi bir riske karşı alarma geçirmeyecektir.”

1960'lı yıllarda daha sonra Dr. Daniel Horn, Sigara İçme ve Sağlık için Ulusal Kliring Odası(National Clearinghouse for Smoking and Health) yöneticisi olarak benzer bir düşünceyi dile getirdi. Dr. Cuyler Hammond ile birlikte gerçekleştirdikleri çalışmada, sigara içimiyle kanser arasında bir bağlantı kurmaktan sorumlu olan Dr. Horn şu gözlemini ortaya koydu: “Bir çatının tepesine çıkıp, sigara akciğerleriniz için zararlıdır diye bağırabilirsiniz ve hiç kimseye zaten bilmediği bir şeyi anlatıyor olmazsınız.”

Abartma

Halkın sigaranın riskleri hakkındaki bilgisi neticede yeni bir gelişme değildir. Diğer risk çeşitleri üzerine gerçekleştirilen bir araştırma, insanların herkes tarafından bilinen riskleri abartma eğiliminde olduklarını gösterir. Sigara içmenin taşıdığı risklerin kazandığı bu popüleriteyi göz önüne alırsak, insanların tehlikeleri küçümsemek yerine sigaranın risklerini abartma eğiliminde olacaklarını bekleriz.

Abartma kalıbı/modeli aslında bizim bulduğumuz bir şeydir. 1985'ten 1997'e kadar yapılan ulusal araştırmalara ve 1991 ve 1998 yıllarında gerçekleştirdiğim bölgesel araştırmalara dayanan, bireyin risk inanışları ile ilgili ayrıntılı verileri inceledim. Sonuçlar seneler boyunca tutarlı bir yapı sergilemektedir. İncelemeyi daha belirginleştirmek için, 1997 ulusal araştırma sonuçları üzerinde duracağım. İlk olarak, bilim adamlarının ortalama bir sigara tiryakisi için 0.06 ile 0.13 arasında hesapladıkları akciğer kanseri risklerini düşünün. Araştırmaya katılan insanlara göre, sigara içenlerin taşıdığı akciğer kanseri riski 0.47'dir –bilim adamlarının risk kapsamıyla ilgili tahminlerini gölgede bırakan bir bulgu.

Araştırmada insanların, sigara yüzünden ölme riskiyle ilgili genel değerlendirmesi de gerçek bilimsel tahminleri geçmektedir, ancak aynı kapsamda değil. İnsanlar, sigara içme sonucunda gerçekleşen erken ölüm riskini 0.51 olarak değerlendirmişlerdir. Bu bulgu, ABD Umumi Sağlık Servisi'ndeki baş hekim ve Ulusal Kanser Enstitüsü tarafından hazırlanan raporlara dayanan 0.18 ile 0.36 arasındaki mevcut ölüm riski tahminlerinden fazladır.

İnsanlar, sigara içme sonucunda kaybedilebilecek ortalama ömür miktarının farkındalar mı? Bu kayıp ile ilgili bilimsel tahminler altı ile sekiz yıl arasında değişmektedir. Buna rağmen, halkın risk algılayışı bu rakamlar-

dan çok daha fazladır; öyle ki, erkekler ortalama yaşam kaybının 10.1 yıl ve kadınlar da 14.8 yıl olduğuna inanmaktadır.

Yetişkin nüfusun, sigara içmenin risklerinin yeterince bilincinde olduğu görülmektedir. Peki ya daha genç yaş grubu? Araştırma şu anki enformasyon ortamında yetişen gençlerin sigara içmenin risklerini büyüklerine oranla daha çok kabullendiklerini ileri sürmektedir. Örneğin, yaptığım araştırmada, 16-19 yaş arasındaki insanların, yetişkinlerden çok daha yüksek oranda sigaranın akciğer kanserine yol açtığı inancına sahip oldukları bulgusunu edindim.

İyimserlik Eğilimi

Sigara içenler, sigaranın tehlikeli olduğu yönündeki mesajı açıkça almış olmalarına rağmen sigara içmeyi eleştiren bazı kimseler sigara içenlerin, bu risklerin kendileriyle ilgili olmadığına inandıklarını öne sürer. Sigara içenlerin, risk altında olacak olanların diğer sigara tiryakileri olduğuna inandıkları farz edilir. Bu "iyimserlik eğilimi" hipotezi, uyarılarla ya da diğer halkı bilgilendirme kampanyalarıyla tedavi edilebilir bir şey değil, bireylerin zihinsel hatalarına isnat olunabilir bir şeydir. İnsanlar, riskleri içselleştirmezler.

"Araştırmalar, halkın, sigara içme sonucunda ortaya çıkan akciğer kanseri oranı, ölüm riski ve hayat beklentisi kaybının, bilimsel olarak hesaplanandan çok daha yüksek olduğuna inandığını gösterir"

Böyle bir teoriyi desteklemekte kullanılacak kanıt nedir? Bu tip çalışmaların hemen hemen hepsi, insanlara her hangi bir riskli faaliyet ile uğraşırken kendilerini ortalama risk içinde mi, ortalama riskin üstünde mi yoksa altında mı gördüklerinin sorulduğu sorulardan yararlanır. Bu tip araştırmaların ilki 1980'lerde yapıldı ve sürücülere, kendilerini ortalama bir sürücü olarak mı, ortalamanın altında ya da üstünde bir sürücü olarak mı gördükleri soruldu. Beklendiği üzere, çok azı kendisinde suç buldu ve ortalamanın altında bir sürücü olduğunu kabul etti. Bu tip karşılaştırmalı sorular, hemen hemen her türlü risk konusunda iyimserlik eğilimini ihtiva eden sonuçlar ortaya koyar. Hakikaten de sigara içmenin riskleri optimizm/iyimserlik eğilimi literatürüne sonradan dâhil olmuştur. Bu sebeple, eğer optimizm eğilimi etkisine dayanarak sigara içmeyi denetleyeceksek, neredeyse risk taşıyan tüm diğer faaliyetleri de sınırlamamız gerekir.

Fakat eğer soru, cevap veren kişilerin kendilerinde suç bulmalarını gerektirmeyecek şekilde sorulursa, iyimserlik eğilimi ortaya çıkmaz. İnsanlardan kendilerini ortalamayla mukayese etmeleri yerine, riski kendileri için ve diğerleri için devamlı bir ölçekte değerlendirmelerini isterseniz, optimizm

eğilimi etkisine dair hiçbir gösterge oluşmaz. Bundan başka, EPA için yaptığımız çalışma şu gerçeği ortaya çıkardı: İnsanlar iyimser bir tarz içinde kendilerini ortalama bir insanla karşılaştırmalarının istendiği bir soruyu cevaplasalar bile, sıra aldıkları gerçek güvenlik önlemlerine gelince, bu tip bir etkinin kanıtı bulunmaz. Karşılaştırmalı sorulara dayanan optimizm/iyimserlik eğilimi sonuçları, iyimser risk alma kararları anlamına gelmez.

Sigara tiryakileriyle ilgili araştırma göstergeleri, sigara içen kişilerin riski reddeden bir konumda olmadıklarını, aslında sigaranın diğer insanlara değil kendilerine zararlı olduğunun farkında olduklarını da gösterir. 1990 yılında, sigara içenlerin %93'ü "Sizce sigara sağlığınıza zararlı mıdır, değil midir?" sorusuna "evet" cevabını vermiştir. Bundan başka, 1993 yılı Gallup Kamuoyu Araştırması, sigara tiryakilerinin %65'inin sigaranın sağlıklarına zarar vermiş olduğuna ve %78'inin de eğer sigara içmeye devam ederlerse büyük olasılıkla sigara yüzünden ciddi sağlık sorunları yaşayacaklarına inandıklarını ortaya koydu. İnsanlara kendilerini ortalama bir kişiyle karşılaştırmalarının sorulmasının sınırlandırıcı etkisinden kaçınan ampirik inceleme riskin önemli ölçüde kişiselleştirildiğini göstermektedir.

Sigara Tiryakiliği

Sigara tiryakilik yaratma potansiyeline sahip bir ürün olduğu için pek çok tüketim ürününden farklıdır. Önceleri, ABD Umumi Sağlık Servisi'ndeki baş hekim sigara içmeyi bir alışkanlık olarak nitelendirmişti, ancak 1988 yılında bu tanımlamayı "tiryakilik/bağımlılık" problemine dönüştürdü.

Çoğu Amerikalıya göre, tıbbî tanımlamalardaki nüanslar önemli değildir. Önemli olan, sigara içmenin pratik anlamlarıdır. Sigara içmeyi bırakmak zordur. Bununla birlikte, eğer şimdi sigara içiyorsanız, bu gelecekte sigara içme olasılığınızı artıracaktır.

Tüm bağımlılıklar toplum açısından eşit öneme sahip değildir. Eroine bağımlı olan bir cerrah yerine, sigaraya bağımlı bir cerrah tarafından ameliyat edilmeyi tercih ederim. Uyuşturucu bağımlılarından farklı olarak, sigara tiryakileri toplumun üretken, sorumluluk sahibi/işlevsel üyeleridir ve diğer bağımlılıkların kurbanları gibi aynı tip dışsal maliyetleri doğurmazlar.

Son zamanlarda Gary Becker ve Kevin Murphy'nin insanların bilinçli olarak ürünlere bağımlı olabildiklerini gösteren çalışmalarını desteklemek için önemli bir literatür ortaya çıktı. Belirli bazı davranışları değiştirmenin zor olduğu yönündeki gerçek, bu seçimlerin cazibesini zayıflatmaz; zira bir kişi bile bile belli bir ürüne bağımlı olmayı seçer.

Sigarayı bırakmanın zor olduğu herkes tarafından bilinir. Araştırma sigara içenlerin %13'ünün sigaranın tiryakilik yarattığına, %26'sının bir alışkanlık olduğuna, %50'sinin hem alışkanlık hem de tiryakilik olduğuna ve sadece %4'lük bir kısmının sigara içmenin hiç biri olmadığını inandığını göstermektedir.

Rasyonel bağımlılığın ekonomik modelleri, ücrete karşı tepkisellik (price responsiveness) olasılığına izin vermesine rağmen, pek çok popüler bağımlılık görüşü, bağımlılığı, sigara içen kişilerin kendi sigara içme kararları içine hapsolması olarak değerlendirir. Sigarayı bırakmak zor olmakla birlikte, şu anda Birleşik Devletler nüfusu içinde mevcut sigara tiryakileri kadar çok eski tiryakiler bulunmaktadır. 2000 yılında toplam 44.3 milyon yetişkin eski sigara tiryakisi vardı, ki bu rakam 46.5 milyon mevcut tiryakilerin hemen altında yer almaktadır.

Sigara içen kişiler beklendiği üzere sigara fiyatındaki artışlara da tepki verir. Sigara içenlerin fiyata karşı tepkiselliği -0.4 ile -0.7 arasında bir talep esnekliği sergiler. Bu rakam, sigara fiyatlarındaki %10'luk artışın, sigara içenleri, satın aldıkları sigara sayısında %4- %7'lik bir kesinti yapmaya iteceği anlamına gelir. Sigara için geçerli olan talep esneklikleri, insanların genellikle tiryakilik yaratmadığını düşündükleri tiyatro ve opera, yasal hizmetler, kuaför ve güzellik salonları gibi tüketim ürünleri için ekonomistlerin tahmin ettikleri talep esneklikleriyle karşılaştırılabilir.

Sigara içen kişilerin tepkiselliğinin bir diğer ölçümü, iş yerinde sigara içmenin yasaklanması yoluyla sigara içmenin maliyetlerindeki yükselmenin sigara içme davranışını nasıl azalttığıdır. Sigara tiryakileri, çalıştıkları zaman dahilinde tüketemedikleri sigara miktarını, periyodik sigara içme molaları boyunca fazlasıyla giderirler mi? Mevcut inceleme, iş yeri kısıtlamalarının sigara içme davranışında önemli bir azalmaya yol açtığını ve bazı durumlarda da sigara içen kişilerin sigarayı tamamen bırakmalarını sağladığını ortaya koyar.

Zamanlararası İrrasyonellik

Ekonomist Thomas Schelling'in etkili analiziyle birlikte başlamak üzere bazı analizciler, sigara içen kişilerin oto-kontrolü sağlamak için sürekli bir mücadele içinde olduklarını öne sürdü. Sigara içme kısa dönemli zevkler ve uzun dönemli riskler içerir. Bu unsurları dengelemek ve kişinin geleceğini teminat altına almak daimî bir ihtiyaçtır.

Jonathan Gruber bu *regülasyon* konusu içinde, söz konusu unsurları son analizleriyle birleştirdi. Gruber, insanların zamanlararası irrasyonelliğin bir

biçimi olan abartılı indirime (hyperbolic discounting) maruz olduklarını ileri sürdü. Bu hipoteze göre, insanlar zaman tutarsızlığına maruzlardır ve ilerde oluşacak sonuçların üzerinde fazla durmazlar/sonuçlara pek fazla önem vermezler. Sigarayla ilgili önemli nitelikteki gizlilik dönemini ve sigara içme davranışının uzun dönem özelliğini ortaya koyduktan sonra Gruber, sigara içenlerin geleceklerini göz ardı ettiklerini iddia eder.

Zaman tutarsızlığı hipotezi için gerekli ampirik destek oldukça sınırlıdır ve temelde sigara davranışıyla hiçbir alâkası olmayan deneysel çalışmalardan ortaya çıkar. Bu tip deneysel çalışmalar, çoğunlukla öğrenci özneler üzerinde gerçekleştirilir, ekonomik davranış için ilginç görüşler sağlar. Fakat bu çalışmalara dayanarak genelleme yaparken ihtiyatlı olmalıyız. İlk olarak, deneysel koşullarda ortaya çıkan sonuçlar, deneyin tamamlayıcısı olan pazar kararı durumuna genellenemeyebilir; çünkü ortaya konan hedefler genellikle daha büyüktür, bilgi edinmeyi ve sağlam/güvenilir seçimler yapmayı sağlayacak güdü daha büyük olacaktır ve deneyim yoluyla öğrenmek için sık sık bir fırsat oluşacaktır. İkinci olarak, deneysel senaryoların içinde bulunduğu şartlarla hiçbir ilgisi olmayan piyasa şartlarına genelleme yaparken çok tedbirli davranmalıyız. Gruber tarafından belirtilen deneysel çalışmaların hiçbirinin sigara içmeyle ya da diğer sağlıkla ilgili kararlarla herhangi bir ilgisi yoktur. Gerçek dünyadaki müdahaleler ideal olarak piyasa şartlarına uyum gösteren gerçek dünyadan elde edilen verilere dayanmalıdır.

Ya zamanlararası irrasyonellik üzerine nominal değerde deneysel bir kanıt elde etmek zorunda olsaydık? Eğer bu tip bir irrasyonellik mevcutsa, sigara içmeyi denetim altına almak bizim tek hedefimiz olmamalıdır. Bizler aynı zamanda insanların eğitimle ilgili tercihlerine, evlilik kararlarına, araba satın almalarına, ev satın almalarına, ipotek masraflarını karşılama kararlarına ve hayatlarının tüm diğer yönlerine bir zaman boyutuyla müdahale etmeliyiz, zira insanlar bu tip uzun vadeli sonuçların hesabını tam olarak kendilerine vermekte başarısızlardır.

Sigara içenlerle ilgili ampirik göstergeler, sigara içenlerin içmeyenlerden tercihleri bakımından farklı olduklarını ortaya koyar; fakat bu, ileriye yönelik davranışları bakımından fazla büyük bir fark değildir. Sigara tiryakileri, meslekî riskler ve yüz yüze gelebilecekleri diğer kişisel riskler dâhil olmak üzere her türlü riski almaya sigara içmeyenlerden çok daha isteklidir. Bununla birlikte, sigara içenlerin geleceği tehlikeye atma konusunda farklı olup olmadıklarıyla ilgili inceleme, Gruber'in varsaydığı sınır tanımayan pazar başarısızlığını göstermemiştir. EPA için Harrell Chesson ile birlikte yürüttüğümüz uzun vadeli çevresel risklerin değerlendirilmesi çalışma-

sında, bunun tam tersinin söz konusu olduğunu bulduk: Sigara içen kişiler, sigara içmeyenlere göre oldukça düşük bir oranda zaman tercihi sergiledi, bu durum gelecekteki sonuçlar üzerinde çok büyük bir etki yapacaktır.

Bırakma Niyeti

Gruber'in bahsettiği sigara içme ile ilgili inceleme, sigara içenlerin sigarayı bırakmayı umduklarını, ancak bırakmadıklarını ve sigara içme davranışını terk etmeyi istemeye devam ettiklerini gösteren araştırma sonuçlarından oluşur. Bu araştırmaları nasıl yorumlamamız gerekir? Bırakma niyetlerinin çoğu yalnızca sigara içenlerin güçlü bir sigara karşıtlığının var olduğu bir ortamdaki eleştirileri savuşturmak için benimsedikleri öğrenilmiş bir tepkidir. Eğer sigarayı eleştiren kişiler devamlı olarak sigaranın sizi ölüme götüreceğini, sigarayı bırakmanız gerektiğini öne sürerse, bu eleştirileri savuşturmanın en kolay yolu söylediklerini kabul etmek ve bırakmaya niyet ettiğinizi göstermektir. Benzer bir şekilde, sigaranın zararları üzerine odaklanan uzun bir araştırma kapsamında, araştırmacı sigarayı bırakma sorusuna geldiğinde, bu soru da aynı tip cevabı akla getirecektir.

Pek çok sigara tiryakisi, sigarayı bırakmayı umduklarını belirtmelerine rağmen, bu tip ifadelerin nominal değerde ele alınmaması gerektiğinin farkındadırlar. Sigara içenler arasında, sigarayı bırakacağını belirtenlerden kaçının sigarayı gerçekten bırakacağı sorulduğunda, bir örnekteki 13-19 yaş arası genç katılımcıların verdiği cevaplar, bu ifadeyi kullanan beş sigara içen kişiden sadece birinin gerçekten sigarayı bırakacağı gerçeğini ortaya koydu. İnsanlar bu tip iddiaların nominal değerde ele alınmaması gerektiğini bilirler.

Philadelphia bölgesinde yürütülen bir çalışma sigarayı bırakma niyetlerinin operasyonel anlamının ilginç bir araştırmasıdır. Araştırmacılar, yetişkin 11,709 sigara içen kişiye eğer sigarayı bırakma kliniği ayarlanabilirse sigara içmeyi bırakmayla ilgilenip ilgilenmeyeceklerini sordu. Grubun %41'i böyle bir programla ilgileneceklerini belirtti. Bu oran, Gruber ve diğerlerinin bahsettiği araştırmada belirtilen bırakma niyeti sıklığının altındadır. Bununla birlikte, bu %41'lik oran bile gerçek bırakma niyetlerini abartır. Klinik için ilk özel toplantının tarihi hakkında bilgilendirildikten sonra sigarayı bırakma girişimiyle ilgilendiğini belirtenlerin sadece %5'i toplantıya katıldı. Sonrasında da sigarayı bırakma kliniğiyle ilgilendiğini belirtenlerin sadece %3'ü – ya da 150 kişi – gerçekten kliniği kullandı. Sigara içenlerin toplam örnelemi bakımından, sadece %1'lik bir kısım kendilerinin kullanımı için yapılmış olan

sigara kliniğini kullandı. Sigara içenler, sigarayı bırakmayı istediklerini söyleseler de bu, her zaman söylemek istedikleri/kastettikleri şey değildir.

Sigara İçenler Bize Malî Açından Zarar Verirler Mi ?

Sigara hakkındaki pek çok yanlış anlamadan biri, sigara içenlerin topluma sigorta masrafları bakımından pahalıya mal olduklarıdır. 1990'ların başında, Clinton yönetiminin sağlık sigortası teklifi üzerine gerçekleştirilen tartışmayla başlayarak, sigara tiryakilerinin tıbbî masraflar ve diğer sigorta harcamaları kapsamında bize paket başına 1-2 dolara mal oldukları yönünde basında yer alan ve sürekli tekrarlanan bir iddia vardır. Hastalık Kontrol Merkezleri basında sürekli yer alan bu tip tahminleri açıklamaya devam eder. Fakat hesaplamalar, hayat boyu gerekli net azaltılmış (discounted) tıbbî bakım masraflarını göz önüne almamakta ve aynı zamanda sigara içenlerin erken ölümleri sonucunda oluşan masraflardaki azalmayı görmezlikten gelmektedirler. İktisadî literatürde, %3'lük gerçek bir indirim oranı gibi makul bir indirim oranında, sigara içen kişilerin, tüketim vergileri dışında kendi paylarına düşenden daha fazlasını ödediği üzerinde konsensüs vardır.

Tasarruflar

Sigarayla ilgili ulusal sigorta masrafları hakkındaki tahminlerime göre tüketim vergileri dışında paket başına 32 sent net tasarruf vardır. Şüphesiz, sigarayla ilgili bazı ek masraflar mevcuttur. Bunların en önemlisi sigara içenlerin paket başına 58 sentlik yüksek tıbbî bakım masraflarına sahip olmalarıdır. Ayrıca sigara içenler paket başına 14 sentlik yüksek grup hayat sigortası maliyetlerine sahiptir. Bununla birlikte, sigarayla ilgili maliyet tasarrufları da mevcuttur. Sigara içen kişiler paket başına 24 sentlik daha az hastabakıcı maliyetlerine, 1.26 dolarlık daha az emeklilik ve emekli aylığı maliyetlerine maruzdur. Diğer bir önemli maliyet unsuru da, sigara içenlerin erken ölümleri yüzünden Sosyal Güvenlik ve Devlet Sağlık Sigortasına daha az katkıda bulunmalarıdır, ki bu da 43 sentlik bir kayba yol açar. Maliyet tahminleri, pasif içicilik maliyetlerindeki ilâvelerden çok fazla etkilenmez. Bu risklerin büyüklüğü/önemi hakkındaki hükümetin tahminlerini kullanırsak, pasif içiciliğin sigorta maliyetleri paket başına bir peninin altındadır.

Nasıl oluyor da benim tahminlerim bir tasarrufu işaret ederken, ortaya konan pek çok hesaplama sigara içmeyle ilgili önemli bir maliyetin varlığını gösterir. Buna verilen cevapların çoğu, diğer tahminlerin, sigara içmeyenlere göre sigara içenlerin hayatları boyunca maruz oldukları maliyetlerin

kapsamının hesabını vermekte genelde başarısız oldukları gerçeğinden ortaya çıkar. Sigara içenler daha kısa bir ortalama ömre sahiptir, bu sebeple ortaya konan her türlü maliyet hesaplaması farkın sebebini ortaya koymak zorundadır. Sigara içenlerin içmeyenlerden daha önce ölmesi iyi bir şey değildir. Fakat eğer biz sigara içme risklerinin maliyet hesaplamalarını değerlendiriyorsak, sigaraya bağlı ölümlülüğün sigara içenlerin yarattığı maliyetler üzerindeki etkisini de kabul etmek zorundayız.

Tütün Anlaşması

Hesaplamaların, başsavcının sigara sanayisi aleyhine açtığı davalardan çıkan kararlarla uzlaştırılmasının zor olabileceği görünmektedir. Davalar, sigara içme davranışı yüzünden devletin maruz kaldığı tıbbî maliyetlerin zararını araştırdı. Fakat benim yaptığım hesaplamalar sadece tıbbî sigorta giderlerine değil aynı zamanda emekli aylığı maliyetleri, hastabakıcı harcamaları ve sigara içmenin yarattığı diğer maddî unsurlar üzerinde dururken, davaların kapsamı sadece tıbbî maliyetlerle sınırlıydı. Açılan davaların aslında nasıl yürütüldüğü belirsizdir. Bazı eyaletlerde, mahkemeler, tıbbî sigorta maliyetlerini dengeleyecek tüketim vergileri gibi bazı maliyet unsurlarının hesaba dahil edilebileceği kararına varmıştı.

Sadece devletin sigara ile ilgili açtığı davaların dayandığı temel değil, ortaya konan kararlar da tuhaftı. Tütün sanayisi zararlar için yekten bir ödeme yapmadı. Onun yerine, taraflar, sigaradan alınan, paket başına yaklaşık 40 sentlik yüksek tüketim vergisine eş değerdeki malî bir plân üzerinde anlaşta. Bu ceza, sigara üzerindeki mevcut tüm federal ve eyalet tüketim vergilerine ilâve edilmiştir. Bu durum, sigara içen kişiler tarafından üslenilen fiyatı yükseltecek ve neticede de sigara tüketimini azaltacaktır.

Pasif İçicilik

Yıllardır insanlar çevreye yayılan sigara dumanını kötü kokulu, rahatsızlık veren bir şey olarak değerlendirdi. 1990'larda başlayarak, hükümet yetkilileri bilimsel göstergelerin pasif içiciliğin de kansere ve kalp rahatsızlıklarına sebep olduğunu gösterdiğini öne sürmeye başladılar. Sigara içmeyenlerin ahlâkî otoritesi değişmiş olduğu gibi, sigara içmenin içerdığı şeylerin özelliği de büyük ölçüde değişmişti. Tüm bunların sonucunda, sigara içenlerin sadece kendilerine değil aynı zamanda sigara içmeyen insanlara da zarar verdiği yönündeki yaygın inanç ortaya çıktı.

Piyasa

Pasif içiciliğe yöneltilen saldırı konusunda dönüm noktası niteliğindeki olay, EPA (Environmental Protection Agency-Çevre Koruma Ajansı)'nın çevreye yayılan sigara dumanını A grubu kanserojen madde olarak tanımlamasıydı. Artık pasif içicilik ile ilgili kaygılar estetiğe dayalı değildi, zira insan hayatı risk altındaydı. Akciğer kanseri ve pasif içicilik arasındaki bağlantı üzerine yapılmış çalışmaların dikkatli bir incelemesi, çalışmaların hiç birinin istatistikî testlerden geçer not alan bir ilişkiyi belirtmediğini göstermektedir. Bu sebeple de, EPA'nın analizine yönelik çok sayıda eleştiri bulunmaktadır. ("Smoke and Mirror: The EPA's Flawed Study of Environmental Tobacco Smoke and Lung Cancer", Vol.16, No.3.)

Federal Mahkeme de *Flue-Cured Tobacco Cooperative Stabilization Corp. et al. v. U.S. Environmental Protection Agency* için 1998 yılındaki kararında EPA'nın pasif içicilik çalışmasını reddetti. Mahkeme, EPA'nın çalışmasının çeşitli sebeplerden dolayı kullanılamaz olduğunu ortaya koydu: "EPA'nın çalışma yöntemi seçimi rahatsız edicidir. Öncelikle, raporda EPA'nın verileri 'rastgele topladığı' (cherry-picked) suçlamasını destekleyen kanıt bulunmaktadır." Bundan başka, mahkeme, "normal metodolojisini ve seçilen çalışma yöntemlerini kullanarak EPA'nın pasif içicilik ile akciğer kanseri arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki ortaya koymadığı" sonucuna ulaştı. Ayrıca, "EPA seçtiği çalışma yöntemleri ile istatistiksel olarak anlamlı sonuçlar ortaya çıkaramadı."

Bununla birlikte, halk pasif içiciliğin tehlikelerini gerçekte var olandan daha fazla algılamaktadır. İspanya'da gerçekleştirdiğim pasif içicilikle ilgili risk algısı çalışmasında, İspanyol halkı, ülke nüfusu içinde 100 kişiden 25'inin çevreye yayılan sigara dumanına maruz kalınması neticesinde akciğer kanseri olacağına ve yine benzer sayıdaki insanın pasif sigara içiciliği yüzünden kalp rahatsızlığı geçireceğine inanmaktadır. Sonuç olarak, çevreye yayılan sigara dumanının yol açacağı tehlikelerin Kara Vebanın ortaya çıkardığı risklerle eş değerde olduğuna inanılmaktadır.

Sigara İçme Kısıtlamaları

Araştırmalar pasif içicilikle akciğer kanseri, kalp rahatsızlığı ve diğer hastalıklar arasında bir bağ olması olasılığını incelemeye devam etmektedir. Fakat, bu tip bağlantılar kurulsa bile, bu, sigara üzerinde yüksek vergilerin olması gerektiği anlamına gelmez. Bunun çözümü, sigara içmeyen kişileri pasif içiciliğe maruz kalmaktan koruyacak kısıtlamalar getirmektir. İdeal olarak bu politikaların, sigara içme salonları sağlayarak sigara içen kişilerin de beklentilerini karşılamak için girişimde bulunması gerekmektedir.

Sigara içme kısıtlamaları Birleşik Devletler'de gittikçe yaygınlaştı. Özellikle büyük şirketler sigara içmeyi sınırlayan resmî politikaları benimsediler. Pek çok eyalet de bu doğrultudaki politikaları uygulamaya koydu. 1998 yılı itibariyle 31 eyalet restoranlarda sigara içmeyi kısıtlamayı kabul etmişti ve 23 eyalet de kapalı alanlarda sigara içme faaliyeti üzerine ülke çapında kısıtlamalar getirdi. Pasif içiciliğe yönelik politikaların belirmesi, sigara içme faaliyetini daha kapsamlı bir biçimde cezalandırmak yerine, sigaranın yol açtığı tehlikelere karşı daha makul bir çözümü temsil etmektedir. Sonuç itibariyle, pasif içiciliğe ilişkin kaygılar, genel olarak sigaranın vergilendirilmesi konusu için bir gerekçe olarak öne çıkmamalıdır.

Sigarayı Vergilendirme Politikası

Sigaranın vergilendirilmesi konusu önemlidir. 2001 yılında sigara üzerinden alınan federal vergi oranı, paket başına 34 sent ve eyalet vergi oranı 40.8 senttir. New York eyaleti, New York şehri tarafından konan ek vergilerle artan, her paket için 1.11 dolarlık yüksek bir vergi oranı uyguladı. Sigara fiyatlarında her paketteki 40 sentlik ilâve, Master Settlement Agreement ve bu anlaşmanın tarafı olmayan dört ülkeyle yapılan anlaşma sonucunda zorunlu olarak toplanan cezalara istinaden konmuştur. Sonuç olarak, sigara için paket başına, vergileriyle birlikte ortalama perakende satış fiyatı 3.57 dolar ve ortalamaya generik sigaralar da dâhil edildiğinde fiyat 3.37 dolardır.

Sigaradan alınan vergiler büyük ölçüde yoksulların sırtına biner. Azalan oranlı vergiler (regressive taxes) ile ilgili kaygılar/düşünceler yüzdeler anlamda azalan oranlı vergileri kapsar, bu da, yoksulların, zenginlere oranla gelirlerinden daha fazlasını vergi olarak verdiği anlamına gelir. Sigaradan alınan vergiler azalan oranlı vergilerdir, öyle ki, yoksullar zenginlere oranla mutlak düzeyde çok daha yüksek vergi verir. 1990 yılında, yılda 10,000 dolar kazanan insanlar, 50,000 dolar ve üzerinde kazananlardan neredeyse iki kat daha fazla sigara vergisi verdi. Sigaraya konan vergileri üstlenen insanlar bu yasaları çıkaran meclis üyeleri değil, mecliste çalışan hademeler ve destek personelidir. Sigaralara konan vergilerin, tamamen azalan oranlı vergiler olması sigaraya daha yüksek düzeylerde vergi konulması açısından belli bir tereddüde yol açar.

Zaman Tutarsızlığı Vergisi

Bununla birlikte, hâlihazırda var olan sigara vergilerinden daha yüksek vergileri savunanlar vardır. Gruber ve Botton Koszegi zaman tutarsızlığı ana-

Piyasa

lizlerine dayanarak, sigara içmenin yol açtığı ölüm maliyetlerinin her paket için 35 dolar olduğunu öne sürer. Bu hesaplamanın altındaki temel açık değildir ve onların tahminleri, sigara içenlerin kendi risk seçimleri içinde ortaya koydukları, sigara içmeyenlerden daha düşük bir yaşam değerini yansıtmaz. Bu hesaplamanın mekanizmasını kurcalamak temel mesele değildir. Yukarıda belirtildiği gibi, sigara içenler sigara içmekten kaynaklanan ölüm risklerini, akciğer kanseri risklerini ve hayat beklentisi kaybını abartıyorlar. Tek başına piyasa güçleri zaten doğru risk inanışlarına sahip olduklarında oluşacak olandan daha fazla oranda insanları sigara içmekten caydırmaktadır.

Riski abartmanın sebep olacaklarıyla boğuşmak yerine Gruber ve Koszegi, sigara içenleri zaman tutarsızlığının bilgilendirilmeyen kurbanları saydı ve onların gelecekteki kişiliklerini göz ardı etti. Sigara içme davranışıyla veya sigara içenlerin verdikleri gerçek kararlarla hiçbir ilgisi olmayan laboratuvar çalışmalarına dayanarak Gruber ve Koszegi sigaraya uygulanacak uygun verginin, her paket için 1 ile 2 dolar arasında olabileceğini öne sürerler. Bu oran zaten federal tüketim vergileri, eyalet vergileri ve tütün davası sonucunda varılan anlaşma gereğince konan verginin birleştirilmesiyle oluşan mevcut vergi dağılımı içinde yer alır. Gruber ve Koszegi, diğer yandan, her sigara paketi için 5-10 dolar arasında bir vergiyi garanti eden ciddi zaman tutarsızlıklarının olabileceğini ileri sürerler. Ortaya konan tahminlerin hiç biri sigara içme davranışıyla ilgili herhangi bir ampirik kanıt tarafından desteklenmemektedir.

Sigara içmenin riskleri büyük oranda gerçekte olduğundan daha fazla algılandığı için uygulanan tüm vergileri ve zaman tutarsızlığı problemine dayanan diğer politika müdahalelerini haklı çıkarma girişimleri yüksek riskin varlığına olan inanışların iyi belgelendirilmiş rolünden daha önemli olan hataları yansıtmalıdır. Zaman tutarsızlığıyla ilgili kanıt, sigara içme davranışıyla hiçbir ilgisi olmayan laboratuvar çalışmalarından ortaya çıkar. Eğer bireysel seçimleri engelleyecek gerçek bir politika inisiyatifi başlatıyorsak en önemli kararlarla alakalı olan gerçek veri üzerine yoğunlaşmalıyız, ki bu da sigara içme ile ilgili risk algısı verisidir. Yüksek vergiler, azalan oranlı nitelikte olmalarına rağmen, Gruber bu tip vergilerin sigara içen daha fakir insanları, sigara içmekten alıkoyarak daha iyi bir duruma getirdiğini ileri sürmektedir. Bu iddia, bireysel seçimde oluşacağı varsayılan başarısızlıklara dayanarak sigara içenlerin tercihlerine önem vermeyecektir.

Sigara içmenin riskleri büyük oranda gerçekte olduğundan daha fazla algılandığı için, “zaman tutarsızlığı” yüzünden uygulanan yüksek vergileri haklı çıkarma girişimleri kuşku uyandırmaktadır.

Gruber'in iddiasının tek olumlu özelliği, iddiasını vergilerle sınırlandırmasıdır. Gruber ve ben sigara davasında karşıt tarafların uzman tanıkları olarak görev yapmamıza rağmen, Gruber yerinde olarak, böyle bir davada zaman tutarsızlığının tütün şirketlerinin sorumluluğu dışında olduğunu öne sürmedi. Birey davranışında bulunduğu varsayılan böyle bir irrasyonelliğe karşı sorumluluk ürün imalatçıları üzerine yüklenemez.

Gençleri Sigara İçmeye Teşvik Eden Özellikler

Eyaletlerin tütün sanayisine karşı açtığı davada alınan kararı konusunda tartışmalar devam ederken, başsavcı çok sayıda ateşli savunma istedi, zira gençleri sigara içmenin tehlikelerine karşı korumak için paraya ihtiyaçları vardı. Bu kesinlikle herkesin üzerinde mutabık olacağı bir politika hedefidir. Bununla beraber, eyaletler tarafından tahsil edilen paranın gençlerin sigara içmesiyle mücadeleye çok az katkısı oldu. Fonlar için neredeyse tüm diğer olası kullanımlar öncelik kazandı. Bazı eyaletler parayı devlet okullarındaki kalabalığı azaltmak için, bazıları caddeleri ve köprüleri yeniden inşa etmek ya da kaldırımları onarmak için harcadı. Belki de fonun en korkunç kullanımı Los Angeles Belediye Başkanının davadan elde edilen paranın uyuşturucuları ve silahları insanların üzerine yerleştirmekle ve silahsız şüphelilere saldırmak ya da ateş etmekle suçlanan polis memurlarının yasal savunma masraflarını ödemek için kullanılacağını ifade etmesiydi.

Hemen hemen aynı doğrultuda, Gruber, sigara vergilerinin gençleri sigara içmekten caydırmak için gerekli olduğunu ileri sürdü. Genç yaş grubundaki sigara içimini durdurmak için yapılan yaygın bir tartışma gençlerin sigara için yüksek bir fiyat esnekliği sergiledikleri inancıdır –ekonomistler arasında tartışma konusu olan ampirik bir iddia. Pek çok araştırmacı gençlerin fiyat esnekliğinde bir fark bulmadılar.

Daha temel/önemli olan sorun, politika teklifinin gençlerin sigara içme problemini makul bir şekilde hedef almada kavrayışsız olmasıdır. Tütün anlaşmasının sonuçlarından biri, Birleşik Devletler'in her yerinde 18 yaş altı gençlerin sigara satın almasını yasaklayan yasalar çıkarılmasıdır. Sigara satın almak şu anda gençler için yasa dışı bir faaliyettir. Bu, gençlerdeki sigara içiminin durdurulması için vergi konmasını içeren teklifleri yanlış yönlendirir.

Genç yaştaki sigara tiryakileri bütün bu düzenlemelere rağmen var olmaya devam etmektedir. Genellikle zayıf halkanın perakendeci olduğu varsayılır, örneğin, 18 yaş altı gençlerin sigara almasında kolaylık sağlayan dükkan sahipleri gibi. Eğer sorun buysa, sigara üzerine konan yüksek ver-

giler muhtemelen gençlerin sigara satın alma davranışını etkileyecektir. Yaş ile ilgili çok sayıda zorunluluğun etkili olduğu bir dönemde gerçekleştirilen 1998 Kaliforniya araştırması, gençlerin çok azının sigarayı kendilerinin aldığı ortaya koydu. Sigara içen sekizinci sınıf öğrencilerinin sadece %8'i ve onuncu sınıf öğrencilerinin de %10'u sigarayı kendileri almaktadır. Sigara içen gençler, sigarayı arkadaşlarından, aile üyelerinden, kendileri için sigara alan daha büyük arkadaşlarından ve çalarak edinirler. Bu sigara kaynaklarının çoğu yüksek sigara fiyatlarına duyarlı/tepkili olmayacaklardır.

Tüm sigara içenler için sigaraya yüksek vergi uygulanması, maliyetleri gençlerden çok sigara içen yetişkinler üzerine yükler. Ampirik tahminler genç sigara tiryakileri tarafından tüketilen sigara miktarını kabaca satılan tüm sigaranın %3'ü olarak belirler. Sonuç olarak, yaygın vergileri haklı çıkarmak için gençleri sigara içmeye güdüleyen özelliklerin kullanımı, maliyetleri büyük oranda gençlerdeki sigara içimiyle hiçbir alâkası olmayan insanlar üzerine yükleyecektir. Sigara satın alınmasında yaş sınırlamaları uygulamasını ve genç yaşta sigara içiciliğine ilişkin diğer politikaları kapsayan müdahaleler daha uygun müdahale biçimleridir.

Politika ve Tahmin

Birleşik Devletler sigara politikasının gelişimi boyunca paternalizmin çok çeşitli biçimleri ortaya kondu. Şu anda nüfusun büyük bir bölümü sigara içmiyor ve sigara içmeyi seçen insanların bu kararları karşısında da şaşkınlık içindeler. Kesinlikle bu insanlar yanlış bilgilendirilmiş olmalı. Belki de onlar gençken sigara tuzağına düştü ve şimdi de hayatları boyunca ona bağımlılar. Muhtemelen bu insanlar zamanlar arası irrasyonelliğin kurbanları ve zaman tutarsızlığının güç algılanan sorunlarından dolayı acı çekiyorlar. Aynı zamanda bu insanlar, optimizm/iyimserlik eğilimi sorununu yaşıyor olabilirler, risklerin farkındalar ama bu risklerin kendileriyle ilgili olduğuna inanmıyorlar.

Sigara içenler açısından varsayılan irrasyonelliğin çok sayıdaki biçimleri artmaya devam etti. Bununla birlikte, sigara içme davranışına yöneltilen eleştiriler ne sağlam bir ampirik kanıtı ne de pazar kanıtına dayanmaktadır. Bunun yerine, sonuçlar, genellikle, dolaylı soru yapısına sahip araştırmalara ya da sigara içmeyle ilgisi olmayan laboratuvar deneylerine dayanır.

Sahip olduğumuz mevcut kanıt, sigaranın zararlarının halk tarafından oldukça iyi bilindiğini öne sürmektedir. Sigaranın zararları sadece sigara içmeyenlere has tedbirli olmayı gerektiren bir bilgi değildir. Sigaralar on yıllardır tehlike uyarıları taşımaktadır ve ABD Umumi Sağlık Servisi'ndeki

baş hekimler ve diğer halk sağlığı yetkilileri tarafından sürekli gerçekleştirilen bilgilendirme kampanyalarının hedefi olmuştur. Tüm bu çabaların net etkisi sigara içenler de dahil olmak üzere halkın şu anda tehlikeleri küçümsemek yerine büyük oranda sigara içmenin risklerini abartmasıdır. Bundan başka, sigarayı bırakmanın zorluğu neredeyse evrensel olarak anlaşılmaktadır.

Sigara vergilerinin yükseltilmesinin teşvik edilmesi büyük olasılıkla devam edecek, çünkü oy verenlerin çoğu bu maliyeti üstlenmeyecek. Ödeyecek olanlar nüfusun sigara içen azınlığı olacak. Ayrıca, sigara içenler, içmeyenlerden daha az sıklıkta oy kullanma eğiliminde olmaları gerçeği yüzünden dezavantajlı bir durumdadırlar. Yüksek sigara vergileri, maliyeti karşılamaya en az gücü yeten toplumun en fakir üyeleri üzerine azalan oranlı ağır bir yük yükleyecektir.

Politika yapımcıları sigara meselesine yaklaşırken daha hedeflenmiş çabalar üzerinde durmalıdır. Sigara üzerindeki yaş sınırlamaları, sigara içilmeden alanların ve sigara içilen salonların oluşturulması ve benzer uygulamalar, tüm sigara içen nüfusa maliyetleri yüklemekten istenen yararları/kazançları sağlayacak şekilde yapılandırılan müdahale biçimlerini temsil eder.

Herhangi bir ek politika müdahalesinin yokluğunda bile, geçen yarım yüzyılda olduğu gibi, sigara içme oranları düşmeye devam edecektir. Bireysel servet arttıkça, sağlıkla ilgili risklere verilen önem de artar. Sonuç olarak, insanlar, daha varlıklı oldukça riskleri üstlenmeye/katlanmaya daha az istekli olacaktır. Pazar güçleri kendi başına sigara içme davranışında bir düşüş yaratacaktır, fakat bunu bireysel tercihlere ve insanların yaptıkları seçimlere saygılı bir biçimde gerçekleştirecektir.

Çeviren: A. Zeynep Kopuzlu